

Leksis: Prawf Geirfa Ymaddasol Am Ieithoedd Isadnodd

Alan Kersaudy

PRIFYSGOL
BANGOR
UNIVERSITY

Ysgol y Celfyddydau, Diwylliant ac Iaith
Coleg y Celfyddydau, y Dyniaethau a Busnes

Cyflwynwyd i fodloni'n rhannol â'r gofynion ar gyfer y
Radd Master of Science mewn Technoleg Iaith.

Arolygwraig Dr. G. Bovolenta

Medi, 2025

Statement of Originality

The work presented in this report is entirely from the studies of the individual student, except where otherwise stated. Where derivations are presented and the origin of the work is either wholly or in part from other sources, then full reference is given to the original author. This work has not been presented previously for any degree, nor is it at present under consideration by any other degree awarding body.

Student:

Alan Kersaudy

Statement of Availability

I hereby acknowledge the availability of any part of this report for viewing, photocopying or incorporation into future studies, providing that full reference is given to the origins of any information contained herein.

Student:

Alan Kersaudy

Abstract

abc

Acknowledgements

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Ut purus elit, vestibulum ut, placerat ac, adipiscing vitae, felis. Curabitur dictum gravida mauris. Nam arcu libero, nonummy eget, consectetur id, vulputate a, magna. Donec vehicula augue eu neque. Pellentesque habitant morbi tristique senectus et netus et malesuada fames ac turpis egestas. Mauris ut leo. Cras viverra metus rhoncus sem. Nulla et lectus vestibulum urna fringilla ultrices. Phasellus eu tellus sit amet tortor gravida placerat. Integer sapien est, iaculis in, pretium quis, viverra ac, nunc. Praesent eget sem vel leo ultrices bibendum. Aenean faucibus. Morbi dolor nulla, malesuada eu, pulvinar at, mollis ac, nulla. Curabitur auctor semper nulla. Donec varius orci eget risus. Duis nibh mi, congue eu, accumsan eleifend, sagittis quis, diam. Duis eget orci sit amet orci dignissim rutrum.

Contents

List of Figures	v
Rhestr o Dalfyriadau	vi
1 Cyflwyniad	1
1.1 Strwythur y Traethawd	1
1.2 Nod, Amcanion a Chwestiwn Ymchwil	1
1.3 Cefndir a Chymhelliad	2
2 Adolygiad Llenyddiaeth	8
2.1 Lluniadau'r Hyfedredd a Ble i'w Canfod	8
2.2 Olrhain Gwybodaeth	16
2.3 Casgliad	21
3 Methodoleg	22
4 Methodoleg	23
5 Casgliad	24
A Prompt Dadansoddi	25
A.1 Template	25
A.2 Example	26
Llyfryddiaeth	29

List of Figures

2.1	Fformiwla Rasch	18
2.2	System graddio Elo	18
A.1	Beginning of a personalized lesson 1/2	27
A.2	Beginning of a personalized lesson 2/2	28

Rhestr o Dalfyriadau

CAI	Caffael Ail Iaith
CAT	Profi Addasol Cyfrifiadurol
CEFR	Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewropeaidd ar gyfer ieithoedd (Common European Framework of Reference for languages)
DA	Deallusrwydd Artiffisial
DAmA	Deallusrwydd Artiffisial mewn Addysg (AIED, AIED)
DD	Dysgu Dwfn
EdTech	Technolegau Addysg
GD	Gwyddor Dysgu
GOFAI	Good Old-Fashioned AI (Ddeallusrwydd Artiffisial Da Hen-Ffasiynol)
HRL	iaith adnoddau uchel
IIA	Iaith Isadnodd
IRT	Theori Ymateb Eitemau
KT	Olrhain Gwybodaeth
L1	Iaith Gyntaf neu Brifiaith
L2	Ail Iaith
LDT	Tasg Penderfynu Geirfaol
PIN	Prosesu Iaith Naturiol
SDT	Theori Canfod Signalau
VLТ	Prawf Lefelau Geirfa
WEIRD	Gorllewinol, Addysgedig, Diwydiannol, Cyfoethog a Democrataidd

Pennod 1

Cyflwyniad

Mae'r bennod gyntaf hon yn cyflwyno'r cyd-destun, cwmpas a phwmpas y traethawd hir hwn. Yn benodol, daw'r drydedd adran â'r rôl y mae gan dechnolegau addysgol i'w chwarae i'r amlwg, naill ai wrth gefnogi neu beryglu ymhellach ieithoedd isadnodd (IIA), yn dibynnu ar ai yw'r dechnoleg yn cael ei chynllunio i ddysgu ieithoedd sydd eisoes yn bygwth ieithoedd eraill. Gellir darllen yr adran hon fel cyflwyniad cyffredinol i faes technolegau addysgol i'r rhai hynny sy'n pryderu ynghylch tynged ieithoedd isadnodd, neu fel cyflwyniad i bryderon ieithoedd isadnodd i'r rhai hynny sy'n gweithio ym maes y technolegau addysgol.

1.1 Strwythur y Traethawd

Mae'r traethawd hwn yn cyflwyno Leksis, y sydd yn brawf geirfa adnabyddiadol newydd wedi ei deilwra ar gyfer ieithoedd isadnodd. Mae'r bennod gyntaf yn egluro'r rhesymeg tu ôl i brawf o'r fath. Daw'r ail bennod â rhannau o'r llenyddiaeth sydd ar gael o wahanol feysydd at ei gilydd, gan amrywio o ieithyddiaeth gymhwysol i ddamcaniaeth gwybodaeth (information theory), er mwyn gosod y sylfeini ar gyfer profion geirfa graddadwy sydd yn addasedig i gyfyngiadau a chyd-destun yr ieithoedd isadnodd. Mae'r drydedd bennod yn cyflwyno cynllun prawf cychwynnol ar gyfer y Llydaweg. Y bedwaredd bennod y sydd yn dadansoddi canlyniadau'r brawf i asesu perthnasedd y dewisiadau dylunio. Yn olaf, mae'r bumed bennod yn asesu gwerth a chyfyngiadau'r brawf, yn ogystal â chyflwyno barn wybodus ar yr anghenion penodol i ieithoedd isadnodd mewn perthynas â thechnolegau addysgol ac ieithyddol.

1.2 Nod, Amcanion a Chwestiwn Ymchwil

Mae ieithoedd isadnodd yn wynebu heriau arbennig mewn byd lle mae gwyddor data wedi gwneud maint yn frenin pob rhinwedd. Prif nod y gwaith hwn yw optimeiddio dysgu ieithoedd isadnodd. Gan mai problem hanfodol unrhyw broses optimeiddio yw'r metrig y sydd rhywun yn anelu at ei optimeiddio, mae hyn yn arwain at ddatblygu profion iaith cyflym a lleiafol

a gyflwynir yma. Yn benodol, yr amcan yw dod o hyd i ffyrdd i wneud iawn am broblem prinder adnoddau trwy ddatblygu dulliau a thechnegau sydd wedi eu cynllunio i weithio yn y cyd-destun prinder hwn yn gyntaf, yn hytrach na chario trosodd i ieithoedd isadnodd ddulliau a thechnegau sy'n rhy ddwys o ran data. Am y rhesymau hyn, y cynigir y cwestiwn ymchwil canlynol:

Ai ellir mesur cynnydd hyfedredd iaith yn ddibynadwy mewn ieithoedd isadnodd?

Wrth gwrs, ni all cyfyngiadau amser y traethawd hwn ganiatáu ar gyfer astudiaeth raddfa fawr o gynnydd mewn hyfedredd iaith grwpiau cyfan o ddysgwyr dros gyfnod llawn cwrs. Ond trwy astudio'r llenyddiaeth yn drwyadl a chyflwyno gwerthusiad cynnar, y bwriadir gallu cynnig dadl gadarn erbyn diwedd y gwaith hwn.

1.3 Cefndir a Chymhelliad

1.3.1 Terminoleg: DAmA ac EdTech

Mae ymchwil academiaidd fodern ar dechnolegau addysgol yn bennaf yn disgyn dan yr ymbarél “Deallusrwydd Artiffisial mewn Addysg” (DAmA neu AIED am “AI in Education”). Mae'r derminoleg hon yn dominyddu'r maes oherwydd “Cymdeithas y DAmA Ryngwladol” (International AIED Society), a sefydlwyd ym 1993, ac effaith strwythurol rhifynnau ei chyfnodolyn a'i chynadleddau. Fodd bynnag, gellir defnyddio y DAmA weithiau'n eithaf cyfnewidiol gydag EdTech, sef “Technolegau Addysgol”, sy'n derminoleg fwy cyfeiriol at gynnyrch a'r farchnad, term sy'n perthyn mwy i neologismau eraill fel “FinTech”, “BioTech” ac yn y blaen. Gellir ystyried cwmnïau addysgol fel Duolingo neu Rocket Language fel cwmnïau EdTech mewn cyd-destyn diwydiannol, ond fel rhan o faes y DAmA pan siaradir gan ymchwilwyr. Mewn fformiwleiddiad arall, EdTech yw'r DAmA gyda model busnes.

1.3.2 Ieithoedd Isadnodd mewn Technolegau Addysgol

Mae cwestiwn ieithoedd isadnodd yn y DAmA yn gysylltiedig yn agos â'u sefyllfa gyffredinol ym maes prosesu iaith naturiol (PIN). Disgrifir y sefyllfa yn orau yn Magueresse, Carles and Heetderks (2020), wrth i ddulliau ystadegol, cysylltiadol, ddod yn dominyddol mewn PIN, mae cwestiwn prinder data yn dod yn brif ffactor cyfyngol wrth gymhwyso atebion PIN modern i ieithoedd isadnodd. Mae'r broblem hon hefyd yn cael ei chymhlethu gan duedd WEIRD (am Wealthy, Educated, Industrialized and Democratic) cyffredinol mewn gwyddor wybyddol (Henrich, Heine and Norenzayan 2010), lle mae ieithoedd o ddiwylliannau sy'n

orllewinol, addysgedig, diwydiannol, cyfoethog a democrataidd yn tueddu i gael eu ffafrio ym mhob maes o'r gwyddor gwybyddol. Fodd bynnag, os mai'r ieithoedd isadnodd sy'n mabwysiadu'r technolegau hyn y lleiaf, yn eironig yr ieithoedd hyn y sydd â'r mwyaf i'w golli o beidio â'u mabwysiadu. Gall peidio â mabwysiadu'r technolegau hyn achosi colli gwelededd, parch a dymunoldeb, sy'n ei dro yn arwain at lai o fabwysiadu a defnydd, gan arwain at gylch diefflig lle mae llai o adnoddau hyfforddi ar gael i addasu'r technolegau hyn i ieithoedd isadnodd. Disgrifiwyd y ffenomen hon fel *tranc digidol*, neu *farwolaeth*, iaith, sef llofnod ar-lein ieithoedd sydd wedi darfod yn gymdeithasol (Kornai 2013).

Ni ellir tanbrizio'r rôl y gallai technolegau addysgol ei chwarae wrth dorri'r cylch diefflig hwn, o leiaf ar gyfer rhai o'r ieithoedd dan sylw. Ar y naill law, gall helpu i addasu technolegau addysgol presennol i ieithoedd isadnodd helpu i gynnal eu perthnasedd fel cyfrwng dysgu i rieni sy'n dymuno'r safonau addysgol gorau i'w plant a chynnig dewis arall i bobl sy'n ceisio cyflawniad deallusol yn hytrach na gadael eu prifiaith yn syml i barhau i ddysgu pethau newydd. Deallir y gall technolegau PIN fel cyfieithiad awtomatig helpu i gario technolegau addysgol sefydledig i nifer fawr o gymunedau ieithyddol nad oes ganddynt yr adnoddau i ddatblygu eu hofferynau addysgol eu hunain fel arall (Haddow et al. 2022). Mae astudiaeth gan Horbach et al. (2024) yn cefnogi'r syniad y gellir cyflawni cydraddoldeb addysgol trwy systemau sgorio traws-ieithog, yn y cyd-destun lle defnyddir cwestiynau agored i asesu sgiliau, a lle gall cefndiroedd ieithyddol gwahanol effeithio ar rugledd atebion myfyrwyr beth bynnag yw eu dealltwriaeth o'r cysyniad a asesir. Ar y llaw arall, o ran technolegau addysgol sy'n gyfeirio at iaith, mae'r maes bron yn gyfan gwbl dan dominyddiaeth ymchwil i ddysgu Saesneg, a hyd yn oed yn dod i gystadlu ag ieithoedd sydd eisoes mewn perygl. Mae papur gan Henkel et al. (2025) yn symptomatig o'r periglau hynny. Yn yr astudiaeth hon, defnyddir technolegau adnabod lleferydd Saesneg mewn system DAmA i wella llythrennedd mewn ysgolion Ghana, gwlad sy'n gartref i fwy na 70 o ieithoedd brodorol (*Ghana Languages, Literacy, Maps, Endangered Languages, Population, Official Use (GH)* 2025).

Hyd y gwyddom, ymddengys mai ychydig o ymdrech a wnaed yn y llenyddiaeth academiaidd i gefnogi datblygu technolegau addysgol wedi'u teilwra'n benodol ar gyfer anghenion ieithoedd isadnodd a'u cymunedau siaradwyr, er gwaethaf yr holl gynnydd a wnaed yn y blynyddoedd diwethaf i ddatblygu'r ieithoedd hyn mewn PIN. Gallai'r diffyg tystiolaeth hwn fod wedi'i

achosi gan rwystr iaith, ond nid yw hyn ond yn atgyfnerthu'r syniad y dylid, os nad oes rhaid, gwneud mwy i gefnogi presenoldeb yr ieithoedd isadnodd yn y DAmA.

1.3.3 Deallusrwydd Artiffisial ac Addysg

Fel y dangoswyd gan Doroudi (2023), bu rhwng ddeallusrwydd artiffisial (DA) ac ymchwil mewn addysg ddeialetig 70 mlynedd o hyd a fu o fudd i'r ddau faes hyn. Os tynnodd gwaith cynnar ar DA o seicoleg ddatblygiadol yn wreiddiol a hyd yn oed ddatblygu offer addysgol fel rhan o'u hymdrech i efelychu deallusrwydd dynol gyda pheiriannau, maes addysg sydd bellach yn elwa o'r posibiladau a ddatgloir gan dechnolegau DA modern.

Archwiliodd ymchwil gynnar mewn deallusrwydd artiffisial ddau ddull gwahanol i geisio efelychu prosesau gwybyddol. Gelwir y cyntaf yn gyffredin fel Good Old-Fashioned AI (GOFAI), roedd wedi'i ganoli o amgylch dull symbolig a ddeilliodd o waith semenaidd Allen Newell, Herbert A. Simon a Cliff Shaw ar y Logic Theorist (Newell and Simon 1956). Ceisiodd y dull hwn ddeall sut mae arbenigwyr yn datrys problemau gan ddefnyddio systemau sy'n seiliedig ar reolau a haniaethu symbolig. Roedd yr ail ddull, cysylltiadol, wedi'i ganoli o amgylch rhwydweithiau niwral ac yn canolbwyntio ar y prosesau caffael sgiliau gwybyddol dros berfformiad priodol. Yn y byd Cymraeg, mae Cysill (Hicks 2004) yn engraifft o system DA seiliedig ar reolau. Datblygwyd GOFAI gan bobl fel Marvin Minsky, Seymour Papert a llawer o rai eraill (Doroudi 2023). Yn nodedig, daeth Seymour Papert i'r byd DA ar ôl astudio datblygiad gwybyddol plant yn labordy Jean Piaget yn Geneva. Daeth â dylanwad sylweddol o adeiladaeth (constructionism) Piaget i'r paradigm cysylltiadol mewn DA, sy'n ddamcaniaeth a esyd fod dysgwyr yn adeiladu eu sgiliau newydd a'u dealltwriaeth ar y wybodaeth a'r sgiliau a gafwyd eisoes.

Arweiniodd y ddau ddull at ymdrechion i greu systemau addysgol rhyngweithiol yn gynnar. Mae enghreifftiau o raglenni meddalwedd addysgol cynnar sy'n seiliedig ar GOFAI yn cynnwys system GUIDON, a oedd yn dibynnu ar beiriant Mycin, system ddiagnoseg haintiau, i ddysgu myfyrwyr i ddiagnosio patholegau (William J. 1983). Ffaffriodd y gangen gysylltiadol ddatblygu "micro-bydoedd" addysgol, megis ieithoedd rhaglennu addysgol, lle gallai plant ddysgu sgiliau datrys problemau anniffiniedig. Mae enghreifftiau o'r dull hwn yn cynnwys iaith raglennu Logo, a ddyluniwyd i ddysgu am leoli cymharol a geometreg trwy ddylunio rhaglenni i arwain crwbod robot (lluniadu). Dilynodd llawer o systemau o'r fath, megis iaith raglennu Scratch a chitiau Lego Mindstorms. Ond arweiniodd yr arbenigedd angenrheidiol

mewn DA at ymchwil ddiweddarach yn canolbwyntio'n llwyr ar berfformiad systemau cyfrifiadurol, yn enwedig wrth i ddyfodiad ôl-ledaeniad (back-propagation) roi bod i ddysgu dwfn (DD), gan lwyddo i sefydlu goruchafiaeth y paradigm cysylltiadol mewn DA.

Ar y pwynt hwn, symudodd y ffocws yn bendant o ddefnyddio seicoleg ddatblygiadol i gefnogi DA, i integreiddio atebion technegol DA mewn offer addysgol. Mae meta-ddadansoddiad gan Schmid et al. (2023) bellach yn cefnogi manteision dulliau addysgol adeiladol fel Dysgu Cyfun (Blended Learning) a'r Ystafell Ddosbarth Wedi'i Throi (Flipped Classroom), y sy'n rhoi mwy o rôl hyfforddi i'r athrawon, gyda chyfrifoldeb y cyfarwyddyd yn cael ei drosglwyddo i systemau rhyngweithiol ar-lein, a ddefnyddir allan o'r ddosbarth.

Yn yr adran hon, gwelwyd sut y llifodd syniadau adeiladol Piaget ar addysg yn y ddull gysylltiadol at y DA trwy waith Seymour Papert. Yna, pan enillodd y dydd y ddull gysylltiadol gyda dyfodiad y DD, daeth y DA yn ôl i'r addysg ar ffurf platfformau dysgu addasol i gefnogi datblygiad arferion adeiladol mewn ysgolion. Mae dysgu am yr hanes cyfun hwn yn mynd y tu hwnt i ymholiad am straeon hanesyddol yn unig, mae'n rhoi inni'r cwmpas a'r fframwaith epistemolegol i bennu nodau a dulliau technolegau addysgol, sy'n gam angenrheidiol i sicrhau y gallai systemau addysgol newydd o'r fath gyflawni llwyddiant byd-go-iawn rywbyrd. Hynny yw, nid fel system ynysig sy'n esblygu mewn gwactod, ond fel offer yng ngwasanaeth amgylchedd dysgu cyfannol.

1.3.4 Addasrwydd a Modelau Gwybodaeth

Addewid Addasrwydd

Y gwahaniaeth allweddol rhwng gwersllyfrau clasurol neu addysg sy'n seiliedig ar ddarlithiau a'r rhan fwyaf o'r technolegau dysgu diweddar yw addewid addasrwydd. Mae hyn yn golygu bod y system yn addasu ei hymddygiad yn seiliedig ar berfformiad y dysgwyr, yn ddelfrydol gyda'r nod o fwyhau eu derbyniad dysgu. Yn y rhan fwyaf o systemau modern, ond nid pob un, gwneir y mwyhaad hwn gan system argymell, y mae ei ffurfiau mwyaf soffistigedig yn datrys enghraifftiau o broblem y bandit aml-fraich. Problem y gellir ei datrys gan un o sawl algorithm gwahanol (Chen et al. 2017). Problem y bandit aml-fraich y sydd yn fformiwleiddiad mathemategol o sefyllfa lle cynigir gweithredoedd gwahanol, yn ein hachos ni, argymell deunyddiau dysgu gwahanol gyda gwerthoedd pedagogig ansicr, a rhaid i asiant benderfynu pa weithredoedd fydd yn mwyhau rhyw wobr benodol, neu fetrig, yma, twf y myfyrwyr mewn gwybodaeth. Rhaid i'r systemau hyn gyflafareddu rhwng ecsbloetio

gweithredoedd gyda gwobrau hysbys, ond cyfyngedig ac archwilio gweithredoedd gyda gwobrau anhysbys.

Mae'r paradig hwn yn caniatáu i ddylunwyr systemau ryddhau eu hunain o'r cur pen a achosir gan orfod cyflafareddu'r cwestiwn sy'n ymwneud â dewis deunydd dysgu, fel eu hanhawster cymharol; un yn union ar bar â lefel y myfyriwr, neu un sy'n manteisio ar baragimau dysgu eraill fel anhawster dymunol, neu ryw gyfuniad o'r ddau. Yn dibynnu ar yr algorithm a ddewiswyd, addewid dysgu addasol yw galluogi adeiladu proffil unigolyddol o sgiliau'r dysgwyr, o bosibl hefyd yn cynnwys disgrifiad o'u gallu neu rhythm dysgu, a chael y system i adeiladu cwricwlwm wedi'i optimeiddio i gyrraedd y nod pedagogig penodedig.

Rhaid nodi bod systemau sy'n seiliedig ar reolau dal yn cael eu peiriannu, ac yn cael eu gweithredu'n eang, lle mae'r cwricwlwm yn cael ei ddylunio ymlaen llaw yn seiliedig ar fodel pedagogig (yn aml, model pedagogig y system ysgolheigion), gan chwarae rôl y systemau argymell a gyflwynwyd uchod. Gall y systemau hynny fod yn berthnasol pan mai'r nod yw dysgu setiau penodol, diffiniedig o sgiliau, fel rhaglenni ysgolion cynradd ac uwchradd. Mae Pelánek (2025) yn crybwyll y platfform *Umíme* yng Ngweriniaeth Tsiec, sy'n ymddangos fel ei fod wedi'i fabwysiadu'n helaeth gan ysgolion yr wlad ac yn dibynnu ar bensaerniaeth o'r fath. Efallai bydd gan systemau addysgol eraill priodweddau rhyngweithiol yn unig, heb systemau argymell, fel yr ieithoedd rhaglennu addysgol a grybwyllwyd uchod, ond nid y rheiny yw ffocws y gwaith presennol.

Model Gwybodaeth a Nod Offerynnol

Lle gall systemau argymell wneud yr addewid i optimeiddio unrhyw gyfarwyddyd penodedig, o amser gwyllo fideo YouTube i weithgynhyrchu clipiau papur (Bostrom 2003), nid yw systemau DA yn dwyn y cyfrifoldeb i ddiffinio'r cyfarwyddiadau cyfryngol hyn, yr hyn a elwir yn nod offerynnol. Mae'r cwestiwn hwn wrth wraidd pob ystyriaeth aliniad, ac nid yw'r systemau addysgol yn ddieithr i'r broblem hon. Mewn systemau addysgol, mae'r procsi hwn yn seiliedig ar fodelau gwybodaeth, a elwir hefyd yn fodel myfyriwr, sy'n ddata seicometrig y gellir deillio ohono fodel dysgu (y datblygiad o'r wybodaeth honno ar y amser) ac a all yn ei dro gael ei ddefnyddio i ddiffinio gwerth pedagogig deunydd dysgu, y metrig hwn yw'r wobr y byddai algorithmau yn cael eu cyhuddo o'i optimeiddio. Mae diffinio'r model gwybodaeth hwn a natur y lluniad seicometrig y mae'n ei gasglu yn hanfodol i lwyddiant system dysgu

addasol, ac mae'r diffiniad hwn yn gyfrifoldeb y maes y bwriedir i'r system ei ddysgu a modelau seicolegol, nid y DA yn uniongyrchol.

1.3.5 Casgliad

Trwy'r adran hon, dadansoddwyd hanes technolegau addysgol ers y chwyldro gwybyddol yn y 1950au. Gwelwyd y potensial amhrisiadwy'r DAmA sy'n dal i ddatblygu, a'i addewid o addasrwydd, ynghyd â'r risgiau a'r cyfleoedd y mae'n eu dod i ieithoedd isadnodd. Nodwyd bwlch yn y llenyddiaeth academig ar ddysgu ieithoedd isadnodd yn y DAmA. Os gall cyfieithu systemau DAmA i ieithoedd isadnodd weithio cyn belled â bod y pwnc y bwriedir iddo ei ddysgu ddim yr iaith ei hun, o ran dysgu ieithoedd, mae'n ymddangos bod arloesedd yn y maes wedi'i ddominyddu gan Saesneg, iaith sy'n eithriad o ran argaeledd adnoddau o'i gymharu â mwyafrif y 7000 o ieithoedd eraill a siaredir ledled y byd. Yn y cyd-destun hwn, mae'n ymddangos yn angenrheidiol aillfeddwl sut y gellir cyflawni addasrwydd pan nad oes gan y rhan fwyaf o ieithoedd y byd hyd yn oed ramadeg ddisgrifiadol wyddonol, heb sôn am y dwsinau o oriau o recordiadau wedi'u hanodi sy'n angenrheidiol i hyfforddi systemau adnabod lleferydd.

Pennod 2

Adolygiad Llenyddiaeth

Mae'r adolygiad llenyddiaeth hwn wedi'i rannu'n ddwy brif adran. Mae'r adran gyntaf wedi'i neilltuo i ddadansoddi'r cysyniadau a archwiliwyd wrth asesu hyfedredd iaith, ac ymhlith y rheini, pa rai a allai wasanaethu mewn system ddysgu addasol, tra bo'r ail adran yn ymdrîn â'r ffyrdd ystadegol i sgorio a dadansoddi cysyniad penodol. Bydd y prif-egwyddor trwy'r bennod hon yn symlrwydd y datrysiadau a gynigir, oherwydd, ym mhob achos, mae bob amser yn haws trwsio diffygion systemau syml na rhai systemau cymhleth.

2.1 Lluniadau'r Hyfedredd a Ble i'w Canfod

Datgelodd y rhagymadrodd sut y mae diffinio'r nodau offerynnol y mae'n rhaid i system argymhell eu hoptimeiddio yn berthyn i faes arbenigedd sy'n ymwneud â nod terfynol y system, yn hytrach na'r dechnoleg ei hun. Mae profi iaith yn draddodiadol wedi bod yn fater ymchwil Caffael Ail Iaith (CAI), y gellir ei hystyried fel is-faes gwyddor dysgu (GD), ond mae'r maes hwn yn derbyn mewnbynnau gan – ac yn perthyn yn agos i – seicoieithydiaeth, ieithyddiaeth gymhwysol, ac fel y gwelwn, niwrowyddoniaeth, a ddibynnir arni am ddealltwriaeth gyffredinol o'r prosesau sy'n gysylltiedig â defnydd a chaffaeliad iaith. Heb honni bod yn adolygiad cynhwysfawr, bydd yr adran hon yn ceisio darparu trosolwg unedig o hyfedredd iaith a'r ffyrdd i'w fesur.

Mae'r cwestiwn hwn wedi cael ei astudio'n eang o fewn fframweithiau damcaniaethol amrywiol ac ar gyfer sawl pwrpas ymarferol. Yn fwyaf nodedig yw'r ffaith mai gall mynediad i ddinasyddiaeth, sefydliadau addysgol neu swyddi newydd ddibynnu ar feistrolaeth iaith, sy'n gyfleoedd llunio bywyd, sydd wedi gwneud ei dilysiad yn fater symudedd cymdeithasol. Yn yr adran hon, dechreuon gyda'r ffordd fwyaf derbynedig a defnyddedig o asesu sgiliau iaith, cyn symud tuag at amgenau a fyddai'n cyd-fynd ag anghenion system ddysgu addasol graddadwy. Yn olaf, asesir yr atebion amgen hyn yn feirniadol. Mae'r ail adran wedi'i neilltuo i ddod o hyd i ffyrdd i fynd i'r afael â diffygion yr amgenau hyn.

2.1.1 Y Dullau Cyfannol o Brofi (CEFR)

Gellir asesu nodweddion cudd cymhleth fel hyfedredd iaith gan ddau baradigm profi, y cyntaf yn cael ei ddisgrifio fel uchafsymiol, cynhwysfawr neu gyfannol, a'r ail fel lleiafsymiol, procsi-seilig neu ostyngiad. Mae profion iaith masnachol a sefydliadol megis yr IELTS a Chymwysterau Saesneg Caergrawnt ar gyfer Saesneg neu'r DELF a DALF ar gyfer Ffrangeg, i enwi'r rhain yn unig, yn dilyn dull uchafsymiol a ddiffinnir gan y Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewropeaidd ar gyfer ieithoedd (CEFR) (Europe 2020). Nid yn unig y mae'r fframwaith hwn yn diffinio'r chwech gradd alffarifol enwog bellach o feistrolaeth iaith, ond hefyd y pedwar cyd-destun defnydd y dylid eu mesur ynddynt, dau ddull defnydd, llafar ac ysgrifenedig, ar gyfer dau fath o weithgareddau, derbyn a chynhyrchu. Mae'n mesur y wybodaeth ieithyddol (geirfa, gramadeg a'u cydrannau) trwy'r pedwar sgîl iaith y mae defnyddwyr iaith yn ymgysylltu â hwy yn gyffredinol: gwrandio, siarad, darllen ac ysgrifennu. Ystyrir y fframwaith hwn yn safonol y tu hwnt i ffiniau Ewrop, ond er gwaethaf ei gryfderau, efallai na fydd yn addas ar gyfer pob cyd-destun y mae angen profi ieithoedd ynddo.

Y brif feirniadaeth y gellid ei chodi yn erbyn y paradigm profi hwn yw'r ffaith mai dim ond deg iaith Ewropeaidd sy'n gallu ymffrostio bod ganddynt brofion sy'n cydymffurfio â CEFR ac yn rhychwantu'r chwech lefel hyfedredd y mae'n eu diffinio (*Common European Framework of Reference for Languages* 2025; *Cadre européen commun de référence pour les langues* 2025). Ar ôl pum mlynedd ar hugain o fodolaeth, nid yw hyd yn oed ieithoedd cenedlaethol economïau arweiniol yr UE fel Iseldireg neu Tsieceg yn perthyn i'r rhestr hon. Mae hwn yn ddiffyg sylfaenol ar gyfer paradigm a ddyluniwyd yn benodol i beidio â ffafrio prif ieithoedd yr Undeb. Mae'r rhesymau am hyn yn amlwg, dim ond yr ieithoedd mwyaf "marchnadadwy" sy'n gallu datblygu ecosystem addysgol digon cryf i wneud y profion hyn yn economaidd hyfyw. Weithiau, fe gall ewyllys wleidyddol pontio'r bwch fel ar gyfer ieithoedd rhanbarthol yn Sbaen (mae Galisieg a Chatalaneg ymysg y deg iaith a grybwyllwyd uchod, pan mai dim ond prawf ar gyfer lefelau A1–2 sy'n eisiau ar Faseg), ond adeiladir yr ewyllys hon ar sefydliadau ac arbenigedd cryf sydd gan ddim ond llond llaw o ieithoedd ar gael iddynt yn Ewrop, heb sôn am weddill y byd. Er gwaethaf ei sylfaen ddamcaniaethol, mae prinder yr adnoddau (amser, arian, arbenigedd a diddordeb gwleidyddol) yn gwneud y paradigm cynhwysfawr profi ieithoedd yn anymarferol ar gyfer y rhan fwyaf ohonynt, ac y rhain sydd unwaith eto'n cael eu gadael ar ôl. Unwaith eto, yr ieithoedd sydd â'r mwyaf i'w ennill o'r

offer hyn, a'r mwyaf i'w golli trwy beidio â'u defnyddio, sy'n wynebu'r anawsterau mwyaf i gael mynediad atynt. Ymhellach, yn achos system ddysgu addasol, sef y prif gymhelliad ar gyfer y traethawd hwn, byddai prawf cynhwysfawr rhy hir ac yn anymarferol, gan y byddai'r profi yn cymryd gormod o amser o'r profiad dysgu, oni bai fod y profi yn rhan o'r addysgeg ei hun.

Rhaid inni edrych felly ar ffyrdd effeithlonach o fesur hyfedredd, ond cyn hyn, mae angen inni ddatblygu dealltwriaeth ddyfnach o'r hyn y mae caffael iaith, a sut y mae'r wybodaeth ddamcaniaethol haniaethol sy'n bresennol yn y geiriaduron a'r gramadegau nas darllemwyd gan neb yn cysylltu â'r dau neu bedwar sgîl ymarferol sy'n nodweddu defnydd iaith ddyddiol yr holl ddiwylliannau dynol hysbys ledled y byd. Beth yw lle cymhwysedd, neu'r gwibodiaethau haniaethol, a pherfformiad, sef y sgiliau ymarferol, ar gyfer y syniad hyfedredd iaith?

2.1.2 Natur Gymhlethedig Lluniadau'r Hyfedredd

Mae'r rhan fwyaf o ddamcaniaethau mewn ieithydiaeth, yn enwedig strwythuriaeth de Saussure a generatiffaeth Chomsky, yn seiliedig ar ddull dadansoddol, gan gymryd iaith ar wahân yn gyntaf o brosesau gwybyddol eraill, yna gwahanu ei chydannau cysyniadol, geirfa oddi wrth ramadeg, cymhwysedd oddi wrth berfformiad (Chomsky 1965) ac ailadrodd y broses gyda'u cydrannau ac is-gydrannau, ac yna astudio'r ffyrdd i'w cyfuno gyda'i gilydd. Mewn ffordd, mae paradigm CEFR yn dilyn yr un tuedd epidemiolegol, trwy rannu sgiliau cynhyrchu a chanfod, defnyddiadau llafar ac ysgrifenedig. Mae prif fantais y dulliau dadansoddol hyn yn amlwg, trwy wahanu agweddau a chategorïau, gall rhywun gyflawni dealltwriaeth gynhwysfawr o gydrannau a rheolau systemau cymhleth megis ieithoedd. Ond er gwaethaf ei gryfder, mae'r dull dadansoddol hwn yn dod â golwg ragfarnllyd ar yr hyn sydd yn iaith, gan ei fod yn dod â llun statig ac ynysig i'r systemau y mae'n eu hastudio. Fodd bynnag, nid yw ieithoedd, neu ran hynny gwybodaeth ieithol, byth yn strwythur gwbl statig nac yn olynid o gyflyrau synchronig, oherwydd mae'r ieithoedd yn byw mewn cnawd dynol, mae rhaid iddynt gael eu caffael a'u hanghofio gan bob cenhedlaeth sy'n mynd heibio ac nid ydynt byth yn segur, nac yn gyfyngedig i'w strwythur mewnol. Dyma ble mae dulliau modern, fel swyddogaethiaeth neu ieithydiaeth wybyddol Evans and Green (2009) yn dod i mewn i'r darlun, ynghyd â seicoieithydiaeth ddatblygiadol, trwy ddod â'r ffocws i gaffaeliad a defnydd yr iaith a'i berthynas â'r corff, yn hytrach na'i strwythur. Dadleua Bybee (1999) y gall ieithydiaeth "ddefnydd-seilig" gynhyrchu modelau ffurfiol, ond gyda thro. Trwy ddatgan bod y gymhwysedd yn dod fel ffurfiolad o ddefnydd, bron fel priodoledd allddodol, a'r

defnydd hwn o'r iaith yn weithgaredd cymdeithasol, corfforol a gwybyddol yn bennaf, mae'r paradigm newydd hwn yn dod ag ystyriaethau newydd i'r golwg. Lle mae generatiffaeth yn gweld perfformiad fel materoliad strwythurau cynhenid yr ymennydd gan roi blaenoriaeth i'r strwythur dros unrhyw beth ieithyddol, mae dulliau sy'n seiliedig ar ddefnydd yn ystyried strwythurau fel cyffredinoliadau a wneir gan yr ymennydd a ddysg iaith. Mae'r safbwynt hwn yn mynd y tu hwnt i wrthdroi syml blaenoriaeth, trwy bwysleisio bod prosesau gwybyddol bob amser â rhyw radd o ddibyniaeth ar brosesau corffored, synhwyrdd-weithredol, mae'r safbwynt hwn hefyd yn torri deuoliaeth meddwl-corff Descartes (Varela, Thompson and Rosch 1991) yn ogystal â deuoliaeth gymhwysedd-perfformiad Chomsky. Mewn geiriau syml, mae popeth yn yr ymennydd wedi'i gysylltu (neu'n dod i fod wedi'i gysylltu yn y pen draw) yn seiliedig ar ddefnydd, ac mae strwythurau bob amser yn dod a posteriori.

Mae'r datblygiadau hyn mewn ieithyddiaeth ynddi hefyd yn cael eu cefnogi gan ddatblygiad diweddar mewn niwroleg. Ers eu darganfyddiad gan Vernon Mountcastle yn y 1950au, bu dadlau ai yw'r colofnau cortigol sy'n strwythuro'r deunydd llwyd yn y neocortecs yn chwarae rôl fel uned fodiwlwr cyfrifiant (Horton and Adams 2005). Rhagdybiaeth y mil ymennydd (Thousand Brains Hypothesis) (Hawkins, Ahmad and Cui 2017; Hawkins and Dawkins 2021) yw'r iteriad diweddaraf o'r syniad hwn ac mae'n cynnig model ar sut y gall y pensaernïaeth unigryw hon, trwy fecanweithiau pleidleisio, fapio ysgogiadau synhwyrdd-weithredol yn raddol tuag at ac oddi wrth wahanol raddau o haniaethu ac i fireinio cynrychioliad unedig o'r byd, ac felly ymgysylltu'n well â'r byd mewn dolen adborth barhaus. Mae hyn yn cynhyrchu dadl gymhellol ar sut y gall meddwl haniaethol ac iaith ddod i'r amlwg yn raddol o ryngweithiadau synhwyrdd-weithredol (Constantinescu, O'Reilly and Behrens 2016), pan fo genynnau Gramadeg Cyffredinol Chomsky yn dal i aros i gael eu canfod yn unman.

Goblygiadau ar gyfer Profi Iaith

Ar y pwynt hwn, rhaid egluro'r cyfatebiaeth rhwng paradigm profion y CEFR a ieithyddiaeth ffurfiol, oherwydd ym mharadigm y CEFR, mewn ffordd, rydym yn mesur perfformiad i ddioli cymhwysedd, felly ni wedir byth y cyswllt rhwng y rheini. Ond mae'r feirniadaeth epistemolegol o'r ymchwil am gynhwysedd fel un sy'n tanseilio dealltwriaeth o ddynmeg y broses caffael yn dal i sefyll. Os oes gennym ddiddordeb yn y broses caffael a'i ddynmeg, mae cynrychioliad cyflawn, statig o'r sgiliau yn wrthgynhyrchiol. Ymhellach, os nad yw'r cymhwysedd yn bodoli'n annibynnol o'r perfformiad, a ellid didoli'r sgiliau o'r wybodaeth ei hun? Dyma y mae'n ymddangos bod ieithyddiaeth swyddogaethol yn dadlau drosto.

Os yw popeth yn gysylltiedig, os yw popeth yn un (er nad yw un yn bopeth), hynny yw, os yw mwy o ymarfer yn arwain at well sgiliau ymarferol, neu berfformiad, y sy'n arwain at well gwybodaeth ddamcaniaethol, neu gymhwysedd, yna, mewn theori, gallai perfformiad gael ei fesur trwy unrhyw gysyniad sy'n disgrifio cymhwysedd, megis gwybodaeth eirfa. Mae geirfa yn arbennig o ddiddorol gan fod ei chaffael yn broses ddisgret, eto, nad yw byth yn gorffen yn ystod taith dysgu iaith. Cyhoeddodd Eun Hee Jeon and Yo In'nami (2022) gyfres o meta-ddadansoddiadau ar gydberthnasau'r gwahanol sgiliau ymarferol a ddiffinnir gan y CEFR, i gyd yn pwyntio tuag at y cyfeiriad hwn, gyda gwybodaeth eirfa yn cael ei dyfynnu fel cydberthynas gref ar gyfer rhuglder mewn gwranddo (In'nami et al. 2022), siarad (Jeon, In'nami and Koizumi 2022), darllen (Jeon and Yamashita 2022) ac ysgrifennu (Kojima, In'nami and Kaneta 2022). Sylwer fodd bynnag nad yw hyn yn golygu bod gwybodaeth eirfa yn achosi rhuglder, er ei bod yn cyfrannu ato i'r graddau na ddaw rhuglder heb lefel uwch o wybodaeth eirfa. Mae'r rhagdybiaeth sylfaenol hon yn agor y drws ar brofion cyflym â chynllun isel, cost isel, sy'n hygyrch i IIA ac a all fod yn fwy graddadwy a chymwys mewn llawer o feysydd, o hunanasesu, i ddatblygu systemau olrhain dysgu iaith awtomatig a grybwyllwyd yn y cyflwyniad. Yn nodedig, yng nghyd-destun IIA, y gall rhai eu galw'n "ieithoedd llafar", mae'r syniad bod lefel eirfa uwch yn gysylltiedig â sgil ymarferol yn dod yn fwy tebygol fyth, oherwydd mai'r ffordd bennaf o gael mynediad at wybodaeth yw "defnydd mwy integredig" (nid yw rhywun yn dysgu Rapa Nui yn y llyfrau). Yn y ffordd hon, gall rhywun hyd yn oed osod y gall profi geirfa ddod yn fwyfwy perthnasol wrth i lai o adnoddau ysgrifenedig a digidol fod ar gael i iaith benodol.

Goblygiad olaf y golwg prif-egwyddor a chysylltiadol hwn o gaffael iaith yw absenoldeb gwahaniaeth ymarferol rhwng y ffordd y ceir cymhwysedd mewn iaith gyntaf (L1) neu ail iaith (L2), hynny yw, trwy ddefnydd. Unwaith yr adeiladir y cylchedwaith sy'n gyfrifol am ddefnid unrhyw iaith rhwng oedran 1 a 6, naill ai trwy addysg uniaith (iaith dafodol neu iaith arwyddion) neu amlieithog, mae'r ffordd y ceir geiriau newydd yn gyson ar draws yr ieithoedd a siaredir gan amlieithog. Os darganfyddir gair neu nodwedd trwy ddefnydd integredig ac mae'r darn gwybodaeth yn yr ymennydd yn tarddu o brofiad synhwyrdd sy'n bresennol yn ystod caffael y term, ac os dysgir gair yn L2 fel cyfieithiad gair yn L1, bydd ei gynrychioliad yn yr ymennydd yn tarddu o'r gair L1 fel ei gyfystyr o fewn "cofrestr" arall sef rhwydwaith yr L2. Mae'r ddau scenario yn awgrymu ffurfiant gwybodaeth o'r cyd-destun defnydd ond heb wahaniaeth mewn statws rhwng rhwydweithiau L1 ac L2. Gellir dysgu gair yn L2 fel

cynnyrch profiad integredig, a gellir dysgu ei gyfwerth L1 yn ddiweddarach fel “cyfystyr mewn gofod arall”. Fel rhywun a ddysgodd am *backpropagation* yn Saesneg yn gyntaf, fy nhrydedd iaith, gallaf sicrhau’r darllenydd fy mod yn dal i fod angen meddwl am y gair Saesneg cyn dod o hyd i’w gyfieithiadau yn ystod sgwrs yn Ffrangeg neu Lydaweg, a heb syniad am sut i siarad am hynna yn Gymraeg. Unwaith eto, mae’r gyfatebiaeth hon rhwng L1 ac L2 yn gyfleus yng nghyd-destun IIA, oherwydd bod yr ieithoedd hyn yn aml yn yr amrywiaeth isel mewn rhanbarthau deualieithog, lle mae’r cysyniad o siaradwr brodorol a’r llinell rhwng L1 ac L2 yn aml yn aneglur.

2.1.3 Topograffi y Profion Geirfa

Dangoswyd yn aml y gall dirprwyon a ddewiswyd yn dda roi dealltwriaeth ddibynadwy o brosesau cymhleth y mae rhywun yn ceisio eu mesur. Mae economegwyr wedi dangos er enghraifft sut y gall mesur golau nos o’r gofod wasanaethu fel dangosydd twf dibynadwy mewn gwledydd lle gall ystadegau swyddogol fod yn brin o ran ansawdd neu onestrwydd (Henderson and Storeygard 2009), hyd yn oed heb ddarparu mecanwaith achosol pam y gallai hyn weithio. Dychmygodd ieithyddion lawer o ffyrdd i ddiffinio a mesur gwybodaeth eirfa, wrth iddynt ddeall a dangos y gydberthynas gref yr oedd ganddi â chyfeiliaid eraill rhuglder iaith. Bydd y rhan olaf hon o’r adran gyntaf hon o’r adolygiad llenyddiaeth yn rhoi trosolwg o’r gwahanol ffyrdd y ceisiodd ieithyddion fesur geirfa hyd yn hyn.

Profion Geirfa Gynhyrchiol

Y ffyrdd mwyaf integredig o brofi geirfa yw gofyn i’r rheini sy’n sefyll y prawf roi cyfystyr gair, gan asesu felly sgiliau geirfa gynhyrchiol, y geiriau y gall y rhai sy’n cael eu profi, nid yn unig eu hadnabod a’u deall, ond hefyd eu hadfer o’u hystyr yn unig. Mae’n un o’r strategaethau a ddefnyddir i fesur y mynegai geirfa, sy’n cael ei gyfuno â thri mynegai arall i gyfrifo’r IQ honedig y person sy’n sefyll y prawf yn sgraddfeydd deallusrwydd oedolion a phlant Wechsler (Wechsler 2025).

Profion Geirfa Dderbyniol

Yn y canol ceir cyfres o brofion sy’n anelu at fesur sgiliau geirfa dderbyniol, y geiriau y gellir eu cysylltu â’u hystyr gan y rheini sy’n sefyll y prawf. Y mwyaf defnyddiol o’r rheini yw’r Prawf Lefelau Geirfa (VLT), a ddatblygwyd yn y 1980au gan Nation (1990) (gweler Kremmel and Schmitt 2017 am fwy o fanylion am ei weithrediad, esblygiad a chymhwysiad). Dyluniwyd y prawf hwn ar gyfer defnydd eang mewn ysgolion fel prawf lleoli ar gyfer myfyrwyr. Mae VLT yn gyson addasu hefyd, gan ei fod yn profi’r sgiliau i gysylltu termau

sy'n gysylltiedig o ran ystyr o wahanol ystodau amllder. Mae dyluniad prawf geirfa dderbyniol diddorol yw Prawf Geirfa Llun Peabody (L. Dunn and D. Dunn 2025). Gan ei fod yn seiliedig ar luniau yn hytrach na geiriau ysgrifenedig, mae'n caniatáu profi plant na allent fel arall ddarllen y geiriau sy'n cael eu hasesu. Gallai'r dull sy'n seiliedig ar luniau hwn ymddangos fel pe bai'n gwneud y dyluniad profi hwn yn ymgeisydd delfrydol ar gyfer cyfieithiad, ac felly'n ymgeisydd ar gyfer safon gyffredinol y gellid ei chymhwyso hyd yn oed mewn amgylcheddau lle nad yw llythrennedd yn eang. Fodd bynnag, efallai bod y syniad hwn yn dda ar yr wyneb yn unig, gan fod y graddnodi ar gyfer mapio lluniau-geiriau wedi digwydd mewn gwlad sy'n siarad Saesneg, a gall y geiriau a ddefnyddir i ddisgrifio sefyllfaoedd tebyg amrywio'n fawr rhwng gwahanol ofodau ieithyddol. Dyma ddysgodd Kartushina et al. (2022) y ffordd anodd wrth iddynt geisio cyfieithu'r prawf yn Rwseg ar gyfer plant cyn-ysgol, gan ddangos braidd yn ddamweiniol efallai mai prawf Peabody yw un o'r profion geirfa anoddaf i'w gludo i ieithoedd eraill, hyd yn oed rhai a siaredir mewn cymdeithas braidd WEIRD fel Rwsia.

Profion Geirfa Adnabod

Yn olaf, y teulu symlaf o brofion geirfa yw profion geirfa adnabod, a elwir weithiau'n syml yn brofion geirfa syml, maent yn mesur y gallu i adnabod presenoldeb gair yn unig, heb fynnu cyfiawnhad o ddealltwriaeth bellach o ystyr y gair. Am drosolwg ac asesiad o wahanol ddyluniadau, gweler P. Meara 1994. Y dyluniad mwyaf llwyddiannus o'r teulu profi geirfa hwn yw'r prawf geirfa tasg penderfynu geirfaol (LDT), rhoddwyd llawer o enwau eraill iddynt megis profion geirfa "Ie/Na" neu "ddeuaidd", ond mae'r cyfan yn dilyn yr un egwyddor; cyflwynir dilyniant o eitemau profi, naill ai geiriau go iawn neu ffug-eiriau (Paul Meara 2012) i'r rheini sy'n sefyll y prawf, y gofynnir iddynt yn systematig a ydynt yn credu bod yr eitem yn perthyn i eirfa'r iaith dan sylw. Daw'r canlyniadau ar ffurf cyfuniad o'r pedwar allbwn a ddiffinnir gan fatrics dryswch, trawiadau, methu, larwm ffug a gwrthod cywir ac mae gwahanol fethodolegau wedi cael eu cynnig i drin y canlyniadau, o dynnu canran yr atebion anghywir o ganran yr atebion cywir, hyd at gymhwyso systemau mwy cymhleth o Theori Canfod Signalau (SDT) (Huibregtse, Admiraal and Paul Meara 2002).

Mae llawer o brofion o'r fath wedi cael eu hadeiladu hyd yn hyn yn cynnwys o leiaf un fersiwn ar-lein, ac, yn ffaith galonogol, ar gael mewn sawl iaith Saesneg, Iseldireg ac Almaeneg (Lemhöfer and Broersma 2012). Dangosodd y papur hwn ganlyniadau calonogol, gyda chydberthynas gref o'r canlyniad geirfa gyda phroffion traddodiadol eraill, gan gefnogi felly'r syniad y gellir mesur rhuglder yn effeithiol trwy brofi geirfa. Mae prawf arall yn ôl pob golwg

wedi cael ei wneud ar gyfer Croateg (Srce 2025), er nad yw mwy o wybodaeth ar gael eto. Ac mae hyn ochr yn ochr â'r systemau niferus a ddatblygwyd gan Meara dros y blynyddoeddP. Meara 1994. Prif gyfyngiad y systemau hyn yw'r ffaith bod eu heitemau'n gyfyngedig a statig, felly ni chânt byth eu dylunio ar gyfer defnydd ailadroddus, a fyddai'n helpu mesur dynameg caffael geirfa. Mae hon yn broblem i'w datrys, oherwydd prif ddiddordeb prawf minimaliaidd yw caniatáu profion cylchol.

2.1.4 Perthnasedd a Chyfyngiadau Profion Geirfa

Roedd gan yr holl brofion geirfa a gyflwynwyd uchod eu llwyth o lwyddiant masnachol neu academiaidd oherwydd eu dibynadwyedd wrth ddal gwahanol agweddau ar gaffael geirfa. Mae'r dibynadwyedd a rennir hwn hyd yn oed yn gweithio yn erbyn y syniad o weld unrhyw un o'r rheini'n dod yn safon, oherwydd byddent i gyd yn chwarae rhan gyfartal o berthnaol yn y mater hwn. Rydym eisoes wedi esbonio'r rhesymau pam y dylai hyn fod felly yn adran 2.1.2. Os yw rhywun yn cyfaddef bod unrhyw is-gysyniad o ruglder wedi'i gysylltu yn yr ymennydd mewn ffordd a ddiffinnir gan ddefnydd, bod "popeth yn un", yna mae'r un rhesymeg yn gymwys i eirfa. Daw adnabyddiaeth fel cam cyntaf caffael geirfa, hebddo mae unrhyw ddatblygiad pellach tuag at ddefnydd mwy integredig yn amhosibl. Mae'r holl deuluoedd profi hyn yn mesur gwahanol gam yr un broses integredig o gaffael geirfa. Nid yw mesur golau nos yn mesur y cysyniad "defnydd trydan nos-amser wedi'i neilltuo ar gyfer goleuadau stryd tiriogaeth" yn unig, ond, fel y dangosodd yr ystadegau, gellir ei ddefnyddio fel dangosydd CMC, sy'n ddangosydd iechyd economaidd ynddo'i hun. Yr un peth sy'n wir am y profion geirfa hyn, mae'r cyfan yn gysyniadau gwahanol sy'n mesur yr un ffenomen caffael geirfa, sy'n rhan annatod o gaffael iaith.

Y prif wahaniaethau rhwng y profion hyn yw pa mor drwm-adnodd ydynt a pha mor integredig yw'r cysyniadau y maent yn eu mesur. Mae dangosyddion syml fel adnabod geirfa yn unig â gwendidau a gall fod yn destun twyllo neu drin. Honnodd fod mynegai Big Mac enwog yr Economist ar gyfer chwyddiant yn darged ymgaisiau trin gan lywodraeth yr Ariannin yn 2011 (Politi 2011) am yr union reswm hwn. Yn debyg, po symlaf yw caffael cysyniad a ddefnyddir fel dangosydd, y mwyaf tebygol yw y daw'n destun ymgaisiau trin. Ond nid yw hyn yn golygu nad oes gan y cysyniad unrhyw werth, yn wir, mae lefelau prisiau golau nos a Big Mac yn dal i gael eu defnyddio heddiw, ond mewn meysydd ac ar byst sy'n berthnasol i'w cymhlethdod. Yr un peth sy'n wir am seicometreg. Yng nghyd-destun profion geirfa, mae gofynion dylunio dwys-adnodd prawf llun Peabody yn ei wneud angen defnydd

masnachol i gefnogi ei ddatblygiad cymhleth. Mae'r profion eraill, symlach yn cyflawni dim ond llwyddiant academiaidd oherwydd eu bod mor syml i'w rhoi ar waith fel na fyddant byth angen fasnacheiddio, sy'n cyfyngu ar eu potensial graddio ac yn ei dro eu datblygiad. Serch hynny, maent i gyd yr un mor ddefnyddiol wrth fesur eu camau priodol o gaffael geirfa.

2.1.5 Casgliad

Yng nghyd-destun profi awtomatig ac addasol gyda'r diben o olrhain caffael sgiliau iaith, mae manteision y profion geirfa yn pwyso'n llawer mwy na dulliau eraill, ac yn eu plith, mae dyluniadau profion adnabod geirfa symlach yn wirioneddol ddisgeirio, yn enwedig wrth ystyried y broblem a osodir gan IPI. Mae profion geirfa LDT yn symlach i'w gweinyddu mewn ffordd gwbl awtomatig, ac maent yn haws eu cludo i IPI oherwydd gellir eu deillio o restr syml o gofnodion geiriadur. Eto, mae heriau sylweddol yn parhau cyn galluogi gweithrediad eang o brawf geirfa LDT. Y ffactor cyfyngu pennaf yw nifer yr eitemau a gynigir yn y profion, roedd yn rhaid dewis geiriau go iawn a ffug-eiriau o set fwy yn ystod astudiaeth ragbaratol yn Lemhöfer and Broersma 2012. Os yw prawf geirfa LDT i gael ei ddefnyddio mewn ffordd gylchol, i olrhain cynnydd geirfa trwy amser, rhaid i'r eitemau sydd ar gael ar gyfer profion fod yn doreithiog, efallai'n gorchudio holl eirfa iaith neu o leiaf cyfran sylweddol ohoni. Ond yna mae'r cwestiwn o raddnodi'r eitemau'n cicio i mewn. Ni all fod cwestiwn o feddwl am raddio'r astudiaeth ragbaratol a wnaed ar gyfer dewis yr eitemau yn LexTALE i gael digon o eitemau i ganiatáu profi cylchol dibynadwy, eisoes ar gyfer iaith ag adnoddau anhygoel fel Saesneg, heb sôn am IPI. Byddai datrys y broblem hon o raddnodi'r eitemau yn agor y drws i raddio yn fertigol (caniatáu profi cylchol ar gyfer yr un iaith) ac yn llorweddol (caniatáu cludo'r prawf i lawer o ieithoedd). Bydd yr adran nesaf yn cael ei neilltuo i ddod o hyd i ateb o'r fath.

2.2 Olrhain Gwybodaeth

I baraffrasu P. Meara (1994), gall llawer o dasgau asesu fod yn ffyrdd dilys o asesu sgiliau adnabod geirfa, cyn belled â bod y dull priodol o ddadansoddi'n cael ei ddarparu. Mae'r adran hon wedi'i neilltuo i'r broblem hon. Mae mesur nodweddion cudd o ymatebion eitemau profion yn dasg gymhleth a adwaenir fel Olrhain Gwybodaeth (KT) (Shen et al. 2024), sy'n gysyniad sylfaenol mewn Profi Addasol Cyfrifiadurol (CAT). Mae rhan o'r cymhlethdod hwn yn dibynnu ar y rhagdybiaethau y mae rhywun yn eu gwneud ar y nodweddion cudd, a ydynt yn gysyniad parhaus neu'n set o sgiliau arwahanol, sy'n cyfuno gyda'i gilydd mewn gofod gwybodaeth amldimensiwn, ac os felly, pa sgil sy'n dibynnu ar ba rai eraill? Gellir

diffinio'r dimensiynau hyn a'r perthnasoedd rhyngddynt â llaw neu yn seiliedig ar ddata, gan ddefnyddio technegau Bayesaidd neu DL. Gall rhagdybiaeth arall gynnwys dylanwad y broses brofi ar y broses ddysgu, ac yn yr achos hwnnw gall rhywun ystyried hanner-oes atgofion newydd a ffurfiwyd yn ystod rowndiau asesu blaenorol. Yn sylfaenol, mae'r dewis cymhleth hwn o'r model yn arbitriad rhwng cywirdeb a dealladwyedd (Pelánek 2025). Efallai bod modelau mwy ansoddol yn briodol i hysbysu argymhellion o ddeunydd dysgu, ond gall cyflwyno fector rhuglder fel canlyniad prawf annibynnol fod yn amhosibl ei ddehongli nag un canlyniad.

Gan fod y traethawd hwn yn canolbwyntio'n bennaf ar brofi, mae mynegai unddimensiwn, meintiol yn ymddangos yn fwy priodol. Ymhellach, byddai graddnodi paradigm ansoddol yn gofyn am swm mawr o ddata neu adnoddau fel amser ac arbenigedd, nad ydynt ar gael ar gyfer IPI. Bydd diwedd y bennod hon yn gosod y sylfaen ddamcaniaethol ar gyfer y dehongliad meintiol hwn o ganlyniadau prawf geirfa LDT.

2.2.1 Gallu Damcaniaethol Prawf Unddimensiwn Diswn

Nod y model olrhain gwybodaeth mewn CAT yw gwneud rhagfynegiadau ar ganlyniad eitemau prawf yn y dyfodol er mwyn dewis yr eitemau y mae eu hatebion yn fwyaf ansicr yn seiliedig ar ganlyniadau blaenorol. Yn jargon theori gwybodaeth, gelwir hyn yn gwneud y mwyaf o'r entropi, sy'n gwneud y mwyaf o'r ennill gwybodaeth gan y model trwy leihau ei ansicrwydd. Gan dynnu o Shannon (1948), gall rhywun ddiffinio gallu diamod absoliwt prawf deuaidd diswn yn ddamcaniaethol, cyn ei addasu i amgylchedd swnllyd. Mewn graddfa syml, unddimensiwn, gellir cyflawni dod o hyd i'r man ansicrwydd uchaf hwn gyda'r algorithm chwilio deuaidd. Cymerwch restr o eitemau wedi'u trefnu yn ôl anhawster, cymerwch eitem yn y canol, ailadroddwch y broses gydag ail hanner y rhestr wreiddiol os yw'r ateb yn iawn, fel arall, gyda'r hanner cyntaf. Ailadroddwch y broses nes bod y rhestr yn un eitem o hyd. Mae gan yr algorithm hwn gymhlethdod amser o $\theta(\log n)$, sy'n golygu bod angen $\log_2(n)$ cam ar gyfer n nifer o eitemau i gyrraedd yr eitem olaf. Dyma 10 eitem sydd angen eu profi ar gyfer graddfa sy'n cynnwys 1 024 o eitemau, 11 ar gyfer 2 048 eitem, 12 ar gyfer 4 096 ac yn y blaen...

Gan dybio y gellid trefnu'r holl eiriau mewn geiriadur o 30 000 o eiriau yn ôl "anhawster", a bod rhaid i hanner eitemau prawf fod yn ffug-eiriau i atal twyllo, byddai prawf sy'n defnyddio'r algorithm hwn yn dod o hyd i lefel gyfredol y person sy'n sefyll y prawf mewn dim ond 30 rownd o brofi, i'w gymharu â'r 60 eitem a ddefnyddir gan brawf fel LexTALE

(Lemhöfer and Broersma 2012). Hyd yn oed os ydym yn ystyried yr angen ar gyfer cywiro gwallau, bydd cyfanswm nifer y camau sydd eu hangen yn parhau i fod yn gyfrannol i'r dilyniant logarithmig hwn. Mae gan y gosodiad hwn gyfyngiadau amlwg y byddwn yn mynd i'r afael â nhw yn yr isadran ganlynol, ond mae'n dod â mewnwelediadau diddorol ynghylch problem raddio profion blaenorol. Yn bennaf, mae'n bosibl profi nifer mawr iawn o eitemau mewn ffordd effeithlon o ran amser, sy'n agor y drws i ddefnyddio holl eirfa iaith fel eitemau profi, yn hytrach na rhestr ddethol o eiriau. Mae'r posibilrwydd hwn yn ei dro yn agor y drws i brofiad profi unigryw, lle mae'r siawns o fynd ddwywaith trwy'r un profiad profi yn rhithiol yn ddioddef. Mae hyn yn datgloi problem raddio fertigol a amlygwyd yn gynharach yn y bennod hon.

2.2.2 Y System Graddio Elo

Graddio Elo a'r Model Rasch

Cyfyngiad amlwg cyntaf y model a gynigiwyd yn flaenorol yw calibriad yr eitemau. Ni all rhywun gael yr anhawster cymharol yn uniongyrchol o eiriadur, a gall y drefn y mae dysgwyr yn caffael geiriau amrywio'n fawr yn dibynnu ar ffactorau amrywiol. Mae'r rhan fwyaf o brofion geirfa yn mynd o gwmpas y broblem hon drwy grwpio'r eitemau yn ôl ystodau amllder (Nation 1990; P. Meara 1994; Dudley, Marsden and Bovolenta 2024). Fodd bynnag, mae meddu ar restrau amllder yn aml yn ffrainc iaith adnoddau uchel, ac nid oes gan y rhan fwyaf o IRA adnoddau o'r fath ar gael iddynt. Am y rheswm hwn, rydym yn cynnig y dylai graddio anhawster yr eitemau geiriau gael ei ddiweddarau'n uniongyrchol yn seiliedig ar ganlyniadau'r prawf.

Mewn profion safonol, cyflawnir y calibriad hwn o anhawster yr eitemau gan Theori Ymateb Eitemau (IRT), sy'n set o fodelau a ddeilliwyd o'r model Rasch (Rasch 1980). Ailddar-gau fuwyd y mathemateg y tu ôl i'r model Rasch sawl gwaith, gan gynnwys y tu allan i'r byd seicometrig, fel mewn gwyddbwyll gyda'r system graddio Elo (Elo 1961; Elo 1986). Cyflwynir yr hafaliadau allweddol ar gyfer y modelau hyn isod.

$$P(X_{AB} = 1) = \frac{1}{1 + e^{R_b - R_a}}$$

Figure 2.1 – Fformiwla Rasch

$$P(X_{AB} = 1) = \frac{1}{1 + 10^{\frac{R_b - R_a}{400}}}$$

Figure 2.2 – System graddio Elo

Yn y system graddio Elo, $P(X_{AB} = 1)$ yw'r tebygolrwydd y bydd chwaraewr A o raddio R_a yn ennill trwy siachmat yn erbyn chwaraewr B o raddio R_b . Yn y model Rasch, $P(X_{AB} = 1)$ yw'r tebygolrwydd y bydd cymerwraig prawf o raddio R_a yn ateb eitem holiadur o raddio anhawster R_b yn llwyddiannus. Gan fod y ddau yn dilyn dilyniant logarithmig, gwneir y graddio o "raddio Rasch" i raddio Elo drwy ei luosi â $400/\ln(10)$ a gwrthdroi'r rhifiadur a'r enwadur i fynd o Elo i Rasch. Roedd y gwahaniaeth yn sylfaen y logarithm a'r ychwanegiad o ffactor taeniad o 400 mewn gwyddbwyll yn golygu cynyddu darllenadwyedd a dehongliadwyedd, tra'n cyfateb i systemau graddio a ddefnyddiwyd yn flaenorol yn y byd gwyddbwyll. Mae gwahaniaeth o 400 mewn graddio Elo yn golygu siawns buddugoliaeth o 1:11 vs 10:11, sy'n fwy dehongladwy na gwahaniaeth o 1 pwynt yn golygu dosbarthiad siansiau o 1:2.718 versus 1.718:2.718.

Yn ymarferol, mae'r prif wahaniaeth rhwng y ddau system yn gorwedd yn fwy yn y mecanweithiau diweddarau. Gan fod IRT wedi'i ddatblygu ar gyfer profion statig (heb nodweddion ymaddasu amser real), mae'n dibynnu ar dechnegau sy'n ddwys yn gyfrifiadol, nad ydynt yn addas iawn at ddiben CAT. Ei system ddiweddarau syml yw'r rheswm pam mae'r system graddio Elo wedi bod yn denu mwy o sylw yn y gymuned AIED dros y blynyddoedd, mae Pelánek 2016 yn crybwyll nifer o integreiddiadau llwyddiannus o'r model hwn mewn gosodiadau addysgol ymaddasol, er byth ar gyfer profion annibynnol. Mae'r un erthygl hefyd yn cyflwyno mecanweithiau diweddarau amrywiol sy'n ystyried tybiaethau gwahanol, megis cywiriad ar gyfer strategaethau twyllo neu hanner oes cof tymor byr a chanolig. Rhoddir diweddariad graddio Elo gan y fformiwla ganlynol.

$$R'_A = R_A + K \times (S - P) \quad (2.1)$$

Mae'r sgôr gwirioneddol (1 neu 0) S yn cael ei dynnu gan y rhagfynegiad P o'r canlyniad yn seiliedig ar y gwahaniaeth sgôr a roddir yn 2.2 (gwerth rhwng 0 ac 1). Os yw canlyniad yn sicr (mwy na gwahaniaeth graddio o 800) ac mae'r canlyniad yn dilyn y rhagfynegiad, bydd y gwerth hwn yn agos at sero a bydd y newid mewn graddio yn agos at 0. Os yw'r gwrthwyneb yn digwydd, mae'r sgôr yn cynyddu gan werth sy'n agos at K , a enwir yn ffactor K , gwerth sy'n debyg i'r gyfradd ddysgu yn y byd DL. Mae'r gwerth hwn a all amrywio yn dibynnu ar weithrediadau'r system graddio, ond yn aml mae oddeutu 20 yn y byd gwyddbwyll. Weithiau,

defnyddir ffwythiant ansicrwydd i newid y gyfradd ddiweddarau yn raddol yn seiliedig ar nifer y diweddariadau (cf. hafaliad 2.2).

Cywiro Gwallau a Dirywiad

Mae CCL yn defnyddio tri chategori o gydran, ymholiadau (y cwestiynau), allweddi (yr atebion cywir) a thynwyr sylw (yr atebion anghywir). Yn sylfaenol, mae profion geirfa adnabod yn is-set o CCL, gydag ymholiad unigryw ar gyfer y prawf cyfan, a'r geiriau go iawn fel allweddi a'r ffug-eiriau fel tynwyr sylw. Cydnabyddir y gall fod rhesymau gwahanol pam y gall cymerwraig prawf ddewis atebion cywir neu anghywir. Yr un mwyaf amlwg yw bod cymerwraig prawf yn adnabod yr allweddi ac yn anwybyddu'r tynwyr sylw. Ond rhaid ystyried dau gwrs gweithredu arall.

1. Mae'r cymerwraig prawf yn gwybod yr ateb ond yn dewis ateb anghywir ar gam (e.e. drwy ateb yn rhy gyflym a sylwi ar y camgymeriad yn rhy hwyr).
2. Nid yw'r cymerwraig prawf yn gwybod yr ateb cywir, ac mae'n ateb yn briodol drwy siawns bur.
3. Nid yw graddio'r eitem yn cyfateb i'w lefel anhawster gwirioneddol oherwydd nad yw'r calibriad ar ben.

Deallir bod yr effeithiau hyn yn ychwanegu sŵn at y system ac y dylai'r prawf fod yn fwy dibynadwy i wneud iawn am yr effeithiau hyn. Deallir pe bai ateb yn cael ei roi am reswm da fwy na hanner yr amser, byddai graddio'r cymerwraig prawf yn dal i gydgyfeirio tuag at ei werth go iawn, er yn arafach. Hyd yn oed mewn gosodiad lle rhoddir mwy na hanner yr atebion am resymau anghywir, ond bod dosbarthiad atebion cywir ac anghywir yn gytbwys, byddai'r model yn dal i allu osgoi dirywiad. Ond beth bynnag, ni ddylai nifer yr eitemau a brofir mewn sesiwn prawf gael ei wneud mor fyr ag sy'n bosibl yn ddamcaniaethol, ond cymryd y sŵn hwn i ystyriaeth. Unwaith eto, mae'r system graddio Elo yn gwneud hyn yn ddi-dor gyda "ffwythiant ansicrwydd". Mae Pelánek 2016 yn cynnig y ffwythiant ansicrwydd canlynol i ddiweddarau cyfradd diweddariad y graddiadau yn swyddogaeth nifer yr atebion blaenorol.

$$(n) = a/(1 + bn) \quad (2.2)$$

Lle mae a a b yn gysonion cadarnhaol ac n yw nifer yr eitemau a atebwyd yn flaenorol. Defnyddir y rhif sy'n deillio fel y gwerth K sy'n lluosu cywiriad graddio ar ôl ateb. Unwaith eto, byddwn yn dychwelyd at yr agwedd hon yn y bennod nesaf.

2.3 Casgliad

Cyflwynodd yr adolygiad llenyddiaeth hwn syniadau o sawl maes a cheisiodd eu trefnu yn gyfanwaith cydlynol. O ddadl seicoieithyddol sy'n cefnogi'r syniad y gellir defnyddio geirfa fel dirprwy ar gyfer cymhwysedd iaith gyffredinol. I gynnig model olrhain gwybodaeth sy'n optimeiddio'r wybodaeth a enillir gan ganlyniadau prawf deuaidd. Yn y bennod nesaf, byddwn yn rhoi'r darnau hyn gyda'i gilydd i adeiladu prawf geirfa adnabod sy'n gweithio.

Pennod 3

Methodoleg

Pennod 4

Methodoleg

Pennod 5

Casgliad

Appendix A

Prompt Dadansoddi

A.1 Template

The following is the text that is used to produce an analysis with an LLM. The strings `{code}` is replaced with the IETF language code of the test and the user's final test score. Additionally to that, two lists of words are added at the end of the prompt, the recognised ones and the unrecognised words, with the format - *word (score)*.

You are an expert language tutor specializing in teaching through personalized, context-aware instruction. Your role is to create engaging learning content based on vocabulary assessment results for the language identified by the `{code}` IETF language tag.

As a professional language educator, you understand that effective vocabulary acquisition requires authentic sources and contextual learning, particularly for low-resource languages where accuracy is paramount. Never fabricate vocabulary or definitions. Always verify lexical information through reputable dictionaries and linguistic resources before teaching, searching online when necessary for authentic usage examples.

Your teaching approach follows these pedagogical principles: Begin by analyzing the vocabulary test results provided at the end of this prompt, which show words in the target language with recognition ratings. Focus initially on the three unrecognized words with the lowest difficulty ratings, as these represent the optimal learning zone for vocabulary expansion.

Create cohesive, narrative-style content that naturally integrates new vocabulary rather than presenting isolated word lists. Connect unknown words to recognized

vocabulary when possible, and explore semantic fields around new terms to strengthen neural pathways. Incorporate multiple modalities including contextual examples, visual associations, emojis and when beneficial, audio or video resources to accommodate different learning styles.

Adapt your language of instruction based on the student's proficiency level. Present content entirely in the target language if their competence allows, otherwise strategically use their known languages from previous conversations as scaffolding. When uncertainty exists about their linguistic background, inquire about their preferred support language.

Maintain an encouraging, conversational tone as if welcoming a student to your classroom. Build lessons that provide immediate opportunities for productive use through sentence construction or translation exercises using languages you know they understand. Keep initial responses focused and digestible, elaborating on morphological variations, grammatical agreements, derivations, and conjugations where relevant to deepen understanding.

Engage students actively by soliciting feedback after each micro-lesson. Offer choices between extending vocabulary coverage or consolidating recently introduced concepts. This iterative approach ensures retention while maintaining engagement. Begin your lesson immediately upon receiving the test results, greeting your student warmly and launching directly into personalized instruction based on their specific vocabulary gaps.

A.2 Example

- cyfan (275)
 - digon (190)
 - derbyn (100)
 - o (0)
 Unrecognized words (difficulty rating):
 - gwiber (1010)
 - wncw (1005)
 - dirwasgiad (1001)
 - ewropiwm (985)
 - llewyglyd (985)
 - cysgodi (984)
 - amheuaeth (974)
 - gochelyd (970)
 - dilead (968)
 - llugorn (965)
 - yfflon (964)
 - cemegol (964)
 - erchylltra (960)
 - gwarchod (959)
 - trevgordd (955)
 - gweithgarwch (955)
 - amlaethai (950)
 - ymhelaethiad (950)
 - crefyddol (945)
 - oni (930)
 - cawn (855)
 - treulio (855)
 - cynrychioli (845)
 - cost (815)
 - hinsawdd (805)

Croeso, a llongyfarchiadau ar dy ganlyniadau prawf geirfa! 🎉 Mae'n glir dy fod eisoes yn adnabod llawer iawn o eiriau Cymraeg, hyd yn oed rhai cymhleth fel **electromagnetig** neu **titaniwm**. Heddiw, gad i ni ganolbwyntio ar dair gair na wnest ti eu hadnabod eto, ond sydd â sgôr cymharol isel (hynny yw, yn fwy tebygol o ymddangos mewn defnydd beunyddiol):

👉 **cawn (855), treulio (855), a cynrychioli (845).**

1. **cawn**

Mae hwn yn ffurf fer ar y ferf **cael** (to get / to have).

- Enghraifft: *Cawn baned o de ar ôl gwaith.*
→ "We'll have a cup of tea after work."
- Sylwer: mae **cawn** yn ffurf yn y person cyntaf lluosog ("we get/have" neu "we will have").
- Cysylltiad â gair adnabyddus: rwyt ti eisoes yn gwybod **derbyn (to receive)**. Mae **cael/cawn** yn fwy cyffredin a beunyddiol.

2. **treulio**

Yn golygu **to spend (time)** neu **to digest**.

Figure A.1 – Beginning of a personalized lesson 1/2

2. *treulio*

Yn golygu **to spend (time)** neu **to digest**.

- Enghraifft amser: *Treuliais benwythnos yn y wlad.*
→ "I spent the weekend in the countryside."
- Enghraifft corfforol: *Mae'r corff yn treulio bwyd.*
→ "The body digests food."
- Cysylltiad â geiriau adnabyddus: rwyf ti'n gwybod **digon** – "enough". Gyda **treulio**, gallwn siarad am dreulio amser neu ynni.

3. *cynrychioli*

Yn golygu **to represent**.

- Enghraifft: *Mae'r arlunydd yn cynrychioli ei deimladau ar y darlun.*
→ "The artist represents his feelings in the picture."
- Enghraifft arall: *Mae'r Aelod Seneddol yn cynrychioli'r etholaeth.*
→ "The Member of Parliament represents the constituency."
- Cysylltiad: rwyf ti'n adnabod **darlun** a **awdurdur**. Mae cynrychioli yn ymwneud â dangos neu fynegi rhywbeth ar ran rhywun neu rywbeth arall.

Ymarfer bach i ti:

Ceisio greu un brawddeg gyda phob gair newydd. Dyma ddechrau posibl i dy helpu:

1. *Cawn ...*
2. *Rwy'n treulio ...*
3. *Mae ... yn cynrychioli ...*

Hoffet ti i ni barhau gyda mwy o eiriau newydd o'r rhestr *unrecognized*, neu wyt ti am i ni aros a chryfhau dy ddefnydd o'r tair gair yma gyda rhagor o ymarferion cyn symud ymlaen?

+

Ask anything

✓

🔊

🗨

ChatGPT can make mistakes. Check important info. See [Cookie Preferences](#).

Figure A.2 – Beginning of a personalized lesson 2/2

Indeed, ChatGPT can make mistakes, the word *digon* is not mentioned anywhere, yet the second section implies it is present somewhere or that it is related in some way to the word *treulio*. And *gair* is masculine, so it should say *tri gair* and not *tair gair*. Interestingly however, the LLM seems to work out that the the lowest rated words proper, within the 800-850 rating range, may have been missed by mistake and start its lesson by the fourth to the sixth lowest rated unrecognized words.

Llyfryddiaeth

- Bostrom, Nick (2003). *Ethical Issues In Advanced Artificial Intelligence*. <https://nickbostrom.com>. URL: <https://nickbostrom.com/ethics/ai> (visited on 24/07/2025).
- Bybee, Joan L. (15th Apr. 1999). 'Usage-based Phonology'. In: *Functionalism and Formalism in Linguistics: Volume I: General papers*. Ed. by Michael Darnell et al. Studies in Language Companion Series. John Benjamins Publishing Company, p. 211. ISBN: 978-90-272-3044-7 978-1-55619-927-1 978-90-272-9879-9. DOI: 10.1075/slcs.41.12byb. URL: <https://benjamins.com/catalog/slcs.41.12byb> (visited on 24/07/2025).
- Cadre européen commun de référence pour les langues* (18th Apr. 2025). In: *Wikipédia*. Page Version ID: 224924802. URL: https://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Cadre_europ%C3%A9en_commun_de_r%C3%A9f%C3%A9rence_pour_les_langues&oldid=224924802#Examens_de_langues_bas%C3%A9s_sur_le_CECR (visited on 27/07/2025).
- Chen, Yunxiao et al. (2017). 'Recommendation System for Adaptive Learning'. In: *Applied Psychological Measurement*, p. 014662161769795. ISSN: 0146-6216. DOI: 10.1177/0146621617697959.
- Chomsky, Noam (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Google-Books-ID: u0ksbFqagU8C. MIT Press. 276 pp. ISBN: 978-0-262-26050-3.
- Common European Framework of Reference for Languages* (17th July 2025). In: *Wikipedia*. Page Version ID: 1300913033. URL: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Common_European_Framework_of_Reference_for_Languages&oldid=1300913033 (visited on 19/07/2025).
- Constantinescu, Alexandra O., Jill X. O'Reilly and Timothy E. J. Behrens (17th June 2016). 'Organizing conceptual knowledge in humans with a gridlike code'. In: *Science (New York, N.Y.)* 352.6292, pp. 1464–1468. ISSN: 1095-9203. DOI: 10.1126/science.aaf0941.
- Doroudi, Shayan (1st Dec. 2023). 'The Intertwined Histories of Artificial Intelligence and Education'. In: *International Journal of Artificial Intelligence in Education* 33.4, pp. 885–928. ISSN: 1560-4306. DOI: 10.1007/s40593-022-00313-2. URL: <https://doi.org/10.1007/s40593-022-00313-2> (visited on 15/06/2025).

- Dudley, Amber, Emma Marsden and Giulia Bovolenta (1st Oct. 2024). 'A Context-Aligned Two Thousand Test: Toward estimating high-frequency French vocabulary knowledge for beginner-to-low intermediate proficiency adolescent learners in England'. In: *Language Testing* 41.4. Publisher: SAGE Publications Ltd, pp. 759–791. ISSN: 0265-5322. DOI: 10.1177/02655322241261415. URL: <https://doi.org/10.1177/02655322241261415> (visited on 12/06/2025).
- Dunn, Lloyd and Douglas Dunn (2025). *PPVT-4 - Peabody Picture Vocabulary Test | Fourth Edition | Pearson Assessments US*. URL: <https://www.pearsonassessments.com/en-us/Store/Professional-Assessments/Academic-Learning/Peabody-Picture-Vocabulary-Test-%7C-Fourth-Edition/p/100000501> (visited on 25/07/2025).
- Elo, Arpad (1961). 'The USCF Rating System - A Scientific Achievement'. In: *Chess Life* XVI.6, pp. 160–161. URL: http://uscf1-nyc1.aodhosting.com/CL-AND-CR-ALL/CL-ALL/1961/1961_06.pdf#page=8 (visited on 18/12/2024).
- (1986). *The Rating of Chessplayers, Past and Present*. Second ed. New York: Arco Publishing, Inc. 230 pp. ISBN: 978-0-668-04721-0. URL: <https://gvern.net/doc/statistics/order/comparison/1978-elo-theratingofchessplayerspastandpresent.pdf>.
- Eun Hee Jeon and Yo In'nami (4th Aug. 2022). *Understanding L2 Proficiency*. Biliguism processing and acquisition 13. Publication Title: bpa.13. John Benjamins Publishing Company. 388 pp. ISBN: 978-90-272-1117-0. URL: <https://benjamins.com/catalog/bpa.13> (visited on 25/07/2025).
- Europe, Council of (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume*. Namur: Council of Europe. 1 p. ISBN: 978-92-871-8621-8 978-92-871-8751-2.
- Evans, Vyvyan and Melanie Green (2009). *Cognitive linguistics: an introduction*. Repr. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press. 830 pp. ISBN: 978-0-7486-1831-6 978-0-7486-1832-3.
- Ghana Languages, Literacy, Maps, Endangered Languages, Population, Official Use (GH)* (2025). Ethnologue. URL: <https://www.ethnologue.com/country/GH/> (visited on 15/06/2025).
- Haddow, Barry et al. (1st Sept. 2022). 'Survey of Low-Resource Machine Translation'. In: *Computational Linguistics* 48.3, pp. 673–732. ISSN: 0891-2017. DOI: 10.1162/coli_a_00446. URL: https://doi.org/10.1162/coli_a_00446 (visited on 13/07/2025).

- Hawkins, Jeff, Subutai Ahmad and Yuwei Cui (25th Oct. 2017). ‘A Theory of How Columns in the Neocortex Enable Learning the Structure of the World’. In: *Frontiers in Neural Circuits* 11, p. 81. ISSN: 1662-5110. DOI: 10.3389/fncir.2017.00081. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5661005/> (visited on 23/07/2025).
- Hawkins, Jeff and Richard Dawkins (2021). *A Thousand Brains: A New Theory of Intelligence*. Basic Books. 272 pp. ISBN: 978-1-5416-7581-0.
- Henderson, J. and Adam Storeygard (1st July 2009). ‘Measuring Economic Growth from Outer Space’. In: *American Economic Review* 102, pp. 994–1028. DOI: 10.1257/aer.102.2.994.
- Henkel, Owen et al. (1st Mar. 2025). ‘Supporting Literacy Assessment in West Africa: Using State-of-the-Art Speech Models to Assess Oral Reading Fluency’. In: *International Journal of Artificial Intelligence in Education* 35.1, pp. 282–303. ISSN: 1560-4306. DOI: 10.1007/s40593-024-00435-9. URL: <https://doi.org/10.1007/s40593-024-00435-9> (visited on 14/06/2025).
- Henrich, Joseph, Steven J. Heine and Ara Norenzayan (July 2010). ‘Most people are not WEIRD’. In: *Nature* 466.7302. Publisher: Nature Publishing Group, pp. 29–29. ISSN: 1476-4687. DOI: 10.1038/466029a. URL: <https://www.nature.com/articles/466029a> (visited on 16/01/2025).
- Hicks, W J (2004). ‘Welsh Proofing Tools Making a Little NLP Go a Long Way’. In: URL: <https://techiaith.bangor.ac.uk/welsh-proofing-tools-making-a-little-nlp-go-a-long-way/?lang=en> (visited on 27/08/2025).
- Horbach, Andrea et al. (1st Dec. 2024). ‘Crosslingual Content Scoring in Five Languages Using Machine-Translation and Multilingual Transformer Models’. In: *International Journal of Artificial Intelligence in Education* 34.4, pp. 1294–1320. ISSN: 1560-4306. DOI: 10.1007/s40593-023-00370-1. URL: <https://doi.org/10.1007/s40593-023-00370-1> (visited on 15/06/2025).
- Horton, Jonathan C and Daniel L Adams (29th Apr. 2005). ‘The cortical column: a structure without a function’. In: *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 360.1456. Publisher: Royal Society, pp. 837–862. DOI: 10.1098/rstb.2005.1623. URL: <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rstb.2005.1623> (visited on 23/07/2025).

- Huibregtse, Ineke, Wilfried Admiraal and Paul Meara (1st July 2002). 'Scores on a yes-no vocabulary test: correction for guessing and response style'. In: *Language Testing* 19.3. Publisher: SAGE Publications Ltd, pp. 227–245. ISSN: 0265-5322. DOI: 10.1191/0265532202lt229oa. URL: <https://doi.org/10.1191/0265532202lt229oa> (visited on 20/11/2024).
- In'nami, Yo et al. (4th Aug. 2022). 'A meta-analysis: Chapter 8. L2 listening and its correlates'. In: *Understanding L2 Proficiency: Theoretical and meta-analytic investigations*. Ed. by Eun Hee Jeon and Yo In'nami. Bilingual Processing and Acquisition. John Benjamins Publishing Company, pp. 235–283. ISBN: 978-90-272-1117-0 978-90-272-5769-7. DOI: 10.1075/bpa.13.08inn. URL: <https://benjamins.com/catalog/bpa.13.08inn> (visited on 25/07/2025).
- Jeon, Eun Hee, Yo In'nami and Rie Koizumi (4th Aug. 2022). 'A meta-analysis: Chapter 11. L2 speaking and its external correlates'. In: *Understanding L2 Proficiency: Theoretical and meta-analytic investigations*. Ed. by Eun Hee Jeon and Yo In'nami. Bilingual Processing and Acquisition. John Benjamins Publishing Company, pp. 339–367. ISBN: 978-90-272-1117-0 978-90-272-5769-7. DOI: 10.1075/bpa.13.11jeo. URL: <https://benjamins.com/catalog/bpa.13.11jeo> (visited on 25/07/2025).
- Jeon, Eun Hee and Junko Yamashita (4th Aug. 2022). 'An updated meta-analysis: Chapter 3. L2 reading comprehension and its correlates'. In: *Understanding L2 Proficiency: Theoretical and meta-analytic investigations*. Ed. by Eun Hee Jeon and Yo In'nami. Bilingual Processing and Acquisition. John Benjamins Publishing Company, pp. 29–86. ISBN: 978-90-272-1117-0 978-90-272-5769-7. DOI: 10.1075/bpa.13.03jeo. URL: <https://benjamins.com/catalog/bpa.13.03jeo> (visited on 25/07/2025).
- Kartushina, Natalia A. et al. (2022). 'The Use of Peabody Tool in the Assessment of Passive Vocabulary in Preschoolers br'. In: *CLINICAL PSYCHOLOGY AND SPECIAL EDUCATION* 11.4. Num Pages: 28 Place: Moscow Publisher: Moscow State Psychological & Pedagogical Univ Web of Science ID: WOS:000924268900009, pp. 205–232. ISSN: 2304-0394. DOI: 10.17759/cpse.2022110409. URL: https://psyjournals.ru/journals/cpse/archive/2022_n4/Kartushina_et_al (visited on 14/01/2025).
- Kojima, Masumi, Yo In'nami and Taku Kaneta (4th Aug. 2022). 'A meta-analysis: Chapter 6. L2 writing and its external correlates'. In: *Understanding L2 Proficiency: Theoretical and meta-analytic investigations*. Ed. by Eun Hee Jeon and Yo In'nami. Bilingual Processing

- and Acquisition. John Benjamins Publishing Company, pp. 159–211. ISBN: 978-90-272-1117-0 978-90-272-5769-7. DOI: 10.1075/bpa.13.06koj. URL: <https://benjamins.com/catalog/bpa.13.06koj> (visited on 25/07/2025).
- Kornai, András (2013). ‘Digital Language Death’. In: *PLOS ONE* 8.10. Publisher: Public Library of Science, e77056. ISSN: 1932-6203. DOI: 10.1371/journal.pone.0077056. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0077056> (visited on 14/06/2025).
- Kremmel, Benjamin and Norbert Schmitt (2017). ‘Vocabulary Levels Test’. In: *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*. John Wiley & Sons, Ltd, pp. 1–7. ISBN: 978-1-118-78423-5. DOI: 10.1002/9781118784235.eelt0499. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118784235.eelt0499> (visited on 25/07/2025).
- Lemhöfer, Kristin and Mirjam Broersma (June 2012). ‘Introducing LexTALE: A quick and valid Lexical Test for Advanced Learners of English’. In: *Behavior Research Methods* 44.2, pp. 325–343. ISSN: 1554-3528. DOI: 10.3758/s13428-011-0146-0. URL: <http://link.springer.com/10.3758/s13428-011-0146-0> (visited on 16/11/2024).
- Magueresse, Alexandre, Vincent Carles and Evan Heetderks (12th June 2020). *Low-resource Languages: A Review of Past Work and Future Challenges*. DOI: 10.48550/arXiv.2006.07264. arXiv: 2006.07264[cs]. URL: <http://arxiv.org/abs/2006.07264> (visited on 12/07/2025).
- Meara, P. (1994). ‘The complexities of simple vocabulary tests’. In: *Curriculum research: Different disciplines and common goals*. Publisher: Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands, pp. 15–28. URL: <https://scholar.google.com/scholar?cluster=6144692110406844575&hl=en&oi=scholar> (visited on 15/01/2025).
- Meara, Paul (2012). ‘Imaginary Words’. In: *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. eprint: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9781405198431.wbeal0524>. John Wiley & Sons, Ltd. ISBN: 978-1-4051-9843-1. DOI: 10.1002/9781405198431.wbeal0524. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781405198431.wbeal0524> (visited on 15/01/2025).
- Nation, I. S. P. (1990). *Teaching and learning vocabulary*. In collab. with Internet Archive. New York : Heinle & Heinle Publishers. 294 pp. ISBN: 978-0-8384-2863-4. URL: <http://archive.org/details/teachinglearning0000nati> (visited on 25/07/2025).

- Newell, A. and H. Simon (Sept. 1956). 'The logic theory machine—A complex information processing system'. In: *IRE Transactions on Information Theory* 2.3, pp. 61–79. ISSN: 2168-2712. DOI: 10.1109/TIT.1956.1056797. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/1056797> (visited on 11/07/2025).
- Pelánek, Radek (1st July 2016). 'Applications of the Elo rating system in adaptive educational systems'. In: *Computers & Education* 98, pp. 169–179. ISSN: 0360-1315. DOI: 10.1016/j.compedu.2016.03.017. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S036013151630080X> (visited on 18/12/2024).
- (1st Mar. 2025). 'Adaptive Learning is Hard: Challenges, Nuances, and Trade-offs in Modeling'. In: *International Journal of Artificial Intelligence in Education* 35.1, pp. 304–329. ISSN: 1560-4306. DOI: 10.1007/s40593-024-00400-6. URL: <https://doi.org/10.1007/s40593-024-00400-6> (visited on 14/06/2025).
- Politi, Daniel (2011). *Argentina's Big Mac Attack*. Latitude. Section: Opinion. URL: <https://archive.nytimes.com/latitude.blogs.nytimes.com/2011/11/24/argentinas-big-mac-attack/> (visited on 26/07/2025).
- Rasch, G. (Georg) (1980). *Probabilistic models for some intelligence and attainment tests*. In collab. with Internet Archive. 2nd Edition. Chicago : University of Chicago Press. 230 pp. ISBN: 978-0-226-70553-8 978-0-226-70554-5. URL: <http://archive.org/details/probabilisticmod0000rasc> (visited on 18/12/2024).
- Schmid, Richard F. et al. (15th Dec. 2023). 'A meta-analysis of online learning, blended learning, the flipped classroom and classroom instruction for pre-service and in-service teachers'. In: *Computers and Education Open* 5, p. 100142. ISSN: 2666-5573. DOI: 10.1016/j.caeo.2023.100142. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666557323000204> (visited on 09/07/2025).
- Shannon, C E (1948). 'A Mathematical Theory of Communication'. In: *The Bell System Technical Journal* 27, pp. 379–423, 623–656.
- Shen, Shuanghong et al. (2024). 'A Survey of Knowledge Tracing: Models, Variants, and Applications'. In: *IEEE Transactions on Learning Technologies* 17, pp. 1858–1879. ISSN: 1939-1382, 2372-0050. DOI: 10.1109/TLT.2024.3383325. arXiv: 2105.15106[cs]. URL: <http://arxiv.org/abs/2105.15106> (visited on 08/08/2025).

- Srcce, Sveučilišni računski centar- (2025). 'How (not) to design a L1 test vocabulary based on a lexical decision task: evidence from Croatian'. In: URL: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/885833> (visited on 16/06/2025).
- Varela, Francisco J., Evan Thompson and Eleanor Rosch (1991). *The Embodied Mind*. MIT Press. Cambridge, Massachusetts. 308 pp.
- Wechsler, David (2025). *Wechsler Adult Intelligence Scale—Third Edition*. URL: <https://psycnet.apa.org/record/9999-49755-000?doi=1> (visited on 14/01/2025).
- William J., Clancey (1983). 'GUIDON'. In: *Journal of Computer-Based Instruction* 10.1, pp. 6–13. DOI: 10.5555/28590. URL: <https://billclancey.name/GUIDON-Clancey-CBI1982.pdf>.